

ד"ר דניאל מלאך

המפלת גוף אטום – אין אמו טמאה לידה

מבוא:

לידת תינוק בעל מום קשה שאינו יכול לחיות תקופה משמעותית, מלבד שהיא מאורע טרגי למשפחה, מציגה גם מספר בעיות הלכתיות.

במאמר זה אנסה לדון בקשר שבין חומרת המום למעמד ההלכתי של היילוד. האם יילוד עם מום חמור כזה נחשב ולד? האם מטמא הוא את אמו בטומאת לידה? האם יילוד כזה פוטר את הבא אחריו מפדיון? האם מותר להפסיק הריון כאשר זיהינו בעובר מום קשה כזה?

בעיות אלו נידונו החל מתקופת המשנה ועד ימינו. דווקא בימינו, כשאמצעי האבחנה השתכללו, וניתן לקבוע ביתר ודאות את מצב העובר והיילוד, קל יותר לענות על שאלות אלו.

הסוגיא העיקרית העוסקת במומים מולדים קשים נמצאת במסכת נדה¹, והדיון החשוב ביותר לענייננו הוא הדיון במעמדו ההלכתי של יילוד בעל וטט אטום או בעל גוף אטום, לכן אפתח את מאמרי זה בפרק לשוני על המילה אטום.

פירוש המילה אטום:

בערך "אטום" במילון אבן שושן מובאים שני פרושים שהם רלבנטיים לנושא בו אנו עוסקים. האחד – סגור, סתום: "ויעש לבית חלוני שקופים אטומים". הפירוש השני הוא – מלא, לא נבוב, שאינו חלול: "הארץ היא כדור אטום" (ר' יצחק הישראלי ב' א'). במילון העברי של יהודה גור מובא פירוש נוסף: "שאיין לו צורה וחיתוך אברים, גוף אטום (נדה כד.)."

בעיון במקורות מצאתי ארבעה פירושים למילה אטום.

הפירוש הראשון הוא: "מכוסה". רש"י בשמות פרק ו פסוק יב, "ואני ערל שפתיים", מפרש – אטום שפתיים, וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום, "ערלה אזנם" (ירמיה ו י) – אטומה משמוע. "ערלי לב" (ירמיה ט כה) – אטומים מהבין. "שתה גם אתה והערל" (חבקוק ב טז) – והאטם משכרות כוס הקללה. ערלת בשר – שהגיד אטום ומכוסה בה. "וערלתם ערלתו" (ויקרא יט כג) – עשו לו אוטם וכסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו.

1. בבלי נדה, דף כג: ודף כד.

"שלש שנים יהיה לכם ערלים" (שם) – אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו. גם הרשב"ם בפירושו למסכת בבא בתרא (דף קמ:) מסביר את המילה "טומטום" – אטום, אינו ניכר בו לא זכרות ולא נקבות.

הפירוש השני הוא: "סתום". רש"י בויקרא יט כג מפרש "וערלתם ערלתו" – ואטמתם אטימתו – יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו (וזאת בניגוד לפירושו בשמות, שם הוא מבאר אותו פסוק "אטום וכסוי").

במסכת חולין דף מז: מוזכר אטום בריאה, ומסביר רש"י: "דוכתא דמטמטם ולא עייל זיקא בגויה", כלומר, מקום סתום, שאויר אינו יכול לעבור דרך שם. במסכת נדה דף כג: מדובר על וולד שושטו אטום, ומסביר רש"י: "סתום". וכן בבית יוסף יו"ד סימן קצד כתב: "ושטו אטום כלומר סתום".

הפירוש השלישי הוא: "לא חלול". במסכת זבחים דף סא: נאמר: מזבח אדמה – שהוא אטום באדמה. כלומר שחלל המזבח ממולא באדמה.

במקור אחר קשה להכריע האם הפירוש הוא מכוסה או בלתי חלול. הגמרא במסכת בבא בתרא דף יב: מביאה ראייה שנכוב פירושו חלול, מכיון שנאמר "נכוב לוחות" ומתרגמין "חליל לוחין". על כך מובאת שמועה בשם רב הונא בריה דרב יהושע: הרגיל ביין, אפילו לבו אטום כבתולה – יין מפקחו, שנאמר: "ותירוש ינוכב בתולות" (זכריה ט יז), ומסביר רש"י: "לב אטום כבתולות עושה נכוב וחלול". משמע שההיפך מנכוב וחלול הוא אטום, ולפי זה אטום פירושו שאינו חלול. אמנם אם מתרכזים במטפורה של הגמרא, "אטום כבתולות", הרי שם הכוונה מכוסה ולא בלתי חלול.

הפירוש הרביעי הוא: "חסר". במסכת נדה דף כד. אומר רש"י בד"ה "היינו פניו טוחות" – אבל בפניו מוסמסין ליכא לשנויי הכי, דהא ניכרת בהן הצורה, ולא אטום הוא, דאטום היינו חסר לגמרי.

גם הרמב"ם בהל' אסורי ביאה פ"י הל' יא כתב: "או שהיה חסר מטיבורו ולמטה והרי הוא אטום". וכן כתב הרשב"א בתורת הבית: "ושטו אטום, כלומר שלא נברא לו אלא חצי הושט". והב"י ביו"ד סימן קצד כתב: "פירוש גוף אטום כלומר שבא לפנינו חסר אבר שאילו ינטל מן החי ימות, ונראה שנברא באותו חסרון".

כמדומני שהפירוש הראשון שהבאתי – מכוסה – אינו רלבנטי² לענין ושטו אטום או גופו אטום, ונשארנו עם שלש האפשרויות האחרות. מבחינה

2. פירוש חמישי לכאורה נלמד מחידושי הרמב"ן (נדה כג, ב): "ומה שפ"י רש"י ז"ל אטום חסר – אינו נראה. אלא אטום כמשמעו שאין לו חיתוך איברים ואין לו חלק שבהן אלא כמין גולם אטום. ודמאי והא דתניא לקמן בריית גוף שאינו חתוך וכו'". אולם אם פירוש הרמב"ן זהה לפירוש הראשון כאן, דהיינו, שמי שאין לו חיתוך איברים נראה כמי שאבריו מכוסים (כדוגמת טומטום), אזי גם הפירוש הראשון רלבנטי לענייננו. -- העורך.

רפואית אין הבדל אם יש חוט פיברוטי של רקמת חיבור אשר לא נוצר בתוכו חלל של ושת, או שכלל לא נוצרה שום התחלה של ושת. הוא הדין גם לגבי גוף אטום. אם נוצר אדם בלא המחצית התחתונה של גופו, או שיש רקמה שתומה ללא אספקת דם והיא מתה, אין חשיבות לדבר, ולכן לצורך דיון בנושא בו אנו עוסקים ניתן לקבל כל אחד משלושת הפירושים האחרים, אם כי פירושו של רש"י, הרמב"ם, ושאר ראשונים, דהיינו – "חסר", נראה הקולע ביותר.

שיטות הראשונים

בדין המפלת גוף אטום ושאינו ראוי לבריית נשמה

במסכת נדה דף כג: אמר רבא: נברא בעין אחת ובירך אחד מן הצד אמו טמאה, באמצע – אמו טהורה. אמר רבא: ושטו נקוב – אמו טמאה, ושטו אטום – אמו טהורה.

תנו רבנן: המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה. ואיזהו גוף אטום? רבי אומר: כדי שינטל מן החי וימות. וכמה ינטל מן החי וימות? רבי זכאי אומר: עד הארכובה, רבי ינאי אומר: עד לנקביו, רבי יוחנן אומר משום רבי יוסי בן יהושע: עד מקום טבורו. בין רבי זכאי לרבי ינאי איכא בינייהו טריפה חיה – מר סבר טריפה חיה, ומר סבר טריפה אינה חיה. בין רבי ינאי לרבי יוחנן איכא בינייהו רבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: ניטל ירך וחלל שלה – נבלה.

נקודת המוצא של התלמוד לפי שיטת רש"י ותוס' (ולדעתי זה גם הפשט בסוגיא) היא שיצור שאינו מסוגל לחיות אינו מטמא את אמו טמאה לידה. ולכן מסביר רש"י את דברי רבא "ושטו נקוב – אמו טמאה" – קסבר טריפה חיה, כי מי שסובר שטריפה אינה חיה יטהר את היולדת גם כאשר ילדה ולד שושטו נקוב. והתוספות בד"ה אמר רבא אכן מביא ראיות שרבא סובר שטריפה אינה חיה. אמנם לשיטתנו, שאנו פוסקים טריפה אינה חיה, צריך להיות שגם יולדת ולד שושטו נקוב תהיה אמו טהורה.³

גם בגוף אטום הולד אינו יכול לחיות, ולכן אמו טהורה, ולכן ברור שההגדרה של גוף אטום היא "כדי שינטל מן החי וימות". השאלה היא מה וכמה צריך להנטל מן החי וימות.

רבי זכאי אומר עד הארכובה, מכיון שבהמה שנחתכו רגליה עד למעלה מן הארכובה – טריפה,⁴ ורבי זכאי סובר שטריפה אינה חיה. אך רבי ינאי סובר טריפה חיה, ולכן גוף אטום עד הארכובה אינו גורם תמותה בהכרח, ורק בניטל עד לנקביו – טהורה, מכיון שמום כזה הופך את הבהמה

3. וכן כתב הכס"מ, וראה מה שכתבתי להלן.

4. חולין פ"ד משנה ו.

לנבלה אפילו בחייה, כי בודאי תמות, ולכן היא מטמאה אפילו בחייה, ולכן אין אמה טמאה טומאת לידה. לעומת זאת רבי יוחנן סובר שטריפה חיה, וגם בהמה שניטל הירך וחלל שלה יכולה לחיות, ולכן אינה נבלה, ורק בניטל עד הטבור יש לבהמה דין נבלה, ולכן רק במקרה כזה אמה טהורה.

הגמרא ממשיכה ומביאה את דברי רב פפא: "מחלוקת מלמטה למעלה, אבל מלמעלה למטה אפילו כל דהו טהורה, וכן אמר ר' גידל אמר רבי יוחנן: המפלת את שגולגלתו אטומה אמו טהורה, ואמר רב גידל אמר רבי יוחנן: המפלת כמין אפקתא דדיקלא אמו טהורה", כלומר, כאשר המום הוא בגולגלת – אפילו חיסרון קל גורם לחוסר יכולת לחיות, וזה אף לשיטת רבי יוחנן אשר בחיסרון מלמטה למעלה מצריך חוסר עד הטבור. הגמרא מסיקה בהמשך שלפי רבי יוחנן גם בפניו טוחות, דהיינו שלא ניכרת צורת הפנים – אמו טהורה.

בתלמוד הירושלמי⁵ אמר רבי יוחנן בשם רבי זכאי: "נקובתו אטומה – אינו ולד", כלומר, גם ולד שנולד עם אטרזיה של פי הטבעת אינו ולד, ואינו מטמא את אמו⁶.

ובבבלי שם (כד, ב): "תני תנא קמיה דרב: המפלת בריית גוף שאינו חתוך ובריית ראש שאינו חתוך, יכול תהא אמו טמאה לידה? ת"ל אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' וביום השמיני ימול וגו', מי שראוי לברית שמונה, יצאו אלו שאינן ראויין לברית שמונה". דהיינו מי שאינו יכול לחיות שמונה ימים עד מועד הברית אינו מטמא את אמו. התוספות שם מביאים גירסא שונה, והיא "שאינו ראוי לבריאת נשמה", וכן הגירסא בסיפרי, ועל כך נדון בהמשך.

יש להדגיש כי בהגדרה של מי שאינו ראוי לבריאת נשמה אנו מכלילים רק את מי שנברא מלכתחילה בצורה פגומה⁷, אך אם היה עובר תקין בתחילת ההריון, ותוך כדי ההריון נפסד ואינו ראוי עוד לבריאת נשמה – מטמא את אמו, ולכן אפילו נולד חתוך, או מחוי⁸ – מטמא את אמו.

נראה שלכן פסק הרמב"ם⁹ כי סנדל מטמא את אמו מדרבנן: "המפלת זכר וסנדל עמו, אע"פ שאין היכר פנים לסנדל, הרי זו תשב לזכר ולנקבה שמא סנדל זה נקבה היה, וחומרא החמירו בו לטמאה בו משום ולד אע"פ שאין בו צורת פנים, הואיל והיא טמאה לידה מפני הולד שעמו".

5. נדה פרק ג סוף הל' ב.

6. נקובתו זה פי הטבעת, וכן נאמר במשנה פסחים, פרק ז משנה א: מביאין שפור של רימון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו. וכן פסק הרמב"ם בלשון זו בהל' קרבן פסח פ"ח הל' י.

7. ב"י יו"ד קצד.

8. וראה רש"י ויקרא יב, ב בד"ה כי תזריע ובשפתי חכמים שם.

9. פ"י מהל' אסו"ב, הל' יב.

אמנם במשנה במסכת בכורות¹⁰ נאמר: "המפלת סנדל... הבא אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן", וכן במסכת כריתות¹¹ למדנו: "המפלת סנדל או שליה ושפיר מרוקם, והיוצא מחותך, וכן שפחה שהפילה מביאה קרבן ונאכל", ומכאן סנדל הוא וולד מעליא מדאורייתא¹², יש לישב שיש סוג סנדל שהתפתח מלכתחילה כסנדל, ואז דינו כגוף אטום, ומכיון שאינו ראוי לבריית נשמה היתה אמו אמורה להיות טהורה, אך כאשר הוא נולד עם תאום זכר גזרו על אמו שתהיה טמאה שבועיים, ויש סנדל שנוצר בצורה נורמלית מלכתחילה, וצורתו נמחתה והתמססה בשלבים מאוחרים יותר של ההריון, ואז הוא נחשב לולד, מכיון שהיה ראוי לבריית נשמה, ואמו טמאה לידה מדאורייתא, ומביאה קרבן ונאכל.

לפי שיטת רש"י ובעלי התוספות, מכיון שאנו פוסקים טריפה אינה חיה, צריך לפסוק שבושטו נקוב אין אמו טמאה לידה, ובמפלת גוף אטום יש לפסוק כרבי זכאי – שינטל עד הארכובה, שאז זאת טריפה שאינה חיה. וכן כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש¹³: "ובגוף אטום קיי"ל כרבי זכאי דאמר עד לרכובה, דקיימא לן טריפה אינה חיה".

שיטת הרמב"ן והרשב"א היא שדוקא בגוף אטום ובושט אטום אין אמו טמאה לידה, מכיון שאין ראוי לבריית נשמה מעיקרא, אבל בטריפות אחרות, הואיל ויכולות לחיות עד י"ב חודש – האם טמאה לידה. לפי שיטה זו רבא סובר שטריפה אינה יכולה לחיות י"ב חודש, כפי שאנו אכן פוסקים להלכה. הדיון בגמרא על הברייתא בה רבי קבע את הכלל: "כדי שינטל מן החי וימות" הוא: איזה מום אינו יכול להתקיים יב"ח, ובכך עונה על הקריטריון של רבי. את דברי הגמרא "איכא בינייהו טריפה חיה" מסביר הרשב"א שהכוונה היא שאם רבי זכאי מפרש שחסרון עד הארכובה עונה על הקריטריון של רבי, משמע שהוא סובר שטריפה אינה חיה. לעומתו רבי ינאי שקובע שחסרון עד הארכובה איננו ממלא את הקריטריון של רבי "כדי שינטל מן החי וימות" ולכן הוא מצריך חסרון עד לנקביו כדי למלא את הקריטריון הזה, מכאן שר' ינאי סובר שטריפה חיה.

10. פרק ח משנה א.

11. פ"א, מ"ג, מצוטט גם במסכת נדה, דף כו.

12. וכן משמע מהדרשה בספרא תזריע פ"א: "אשה כי תזריע וילדה זכר – אין לי אלא בן תשעה, בן שמונה בן שבעה בן ששה בן חמישה מנין? ת"ל וילדה זכר – כל שתלד. אי וילדה, אין לי אלא הולד, מנין המפלת סנדל או שליה ושפיר מרוקם והיוצא מחותך? ת"ל כי תזריע וילדה – כל זרע שתלד. יכול המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים תהא טמאה? ת"ל זכר, מה זכר מיוחד שיש בו מצורת האדם, יצאו אלו שאין בהם מצורת האדם. יכול המפלת בריית ראש שאינו חתוך, בריית הגוף שאינו חתוך ושיש לו שני גבין ושני שדראות הואיל ויש בהם מצורת האדם תהא טמאה? ת"ל וטמאה שבעת ימים ובשמיני ימול, מה זה מיוחד שהוא ראוי לבריית נשמה, יצאו אלו שאין ראויים לבריית נשמה.

13. שער הפרישה (עמוד כה במהדורת הרב קפאח).

החתם סופר¹⁴ סובר שגם לשיטת הרמב"ן והרשב"א, במקרה של מום שאינו יכול לחיות ג' חודשים – נקרא אינו ראוי לבריית נשמה, ואין אמו טמאה לידה. הרמב"ן והרשב"א יחלקו אולי על רש"י ותוספות בשאר טריפות, כאשר היילוד יכול לחיות כמעט שנה, אך במקרה של בעל מום שאינו מסוגל לחיות אפילו שלושה חודשים יסכימו כולם שאין אמו טמאה לידה.

שיטת הרמב"ם בושט אטום:

הרמב"ם¹⁵ פוסק: "נברא ושט שלו אטום או שהיה חסר מטיבורו ולמטה והרי הוא אטום, או שהיתה גולגלתו אטומה, או שהיו פניו טוחות ואין בהן הכר פנים, או שיש לו שני גבין ושתי שדראות... כל נפל מאלו אינו ולד ואין אמו טמאה לידה".

הכס"מ מקשה על הרמב"ם מדוע פסק "שהיה חסר מטיבורו ולמטה"? הרי זה נכון רק לשיטת רבי יוחנן הסובר שטריפה חיה, וכן שאינו סובר שניטל ירך וחללה נבילה, אך אנו פוסקים שטריפה אינה חיה, ושניטל ירך וחללה נבלה, ולכן יש לפסוק כרבי זכאי, שאינה טמאה גם כאשר חסר רק עד למעלה מן הארכובה.

ייתכן שהרמב"ם מחלק בין דיני טרפות בבהמה, שזו הלכה למשה מסיני ואין לנו לערער על כך, לבין טרפות אדם, ששם אנו פוסקים לפי מה שאומרים הרופאים, והרמב"ם סובר שאפשר לחיות אם ניטל פחות מעד טבורו¹⁶.

תרון נוסף לקושיית הכס"מ הוא שהרמב"ם סובר כמו הרמב"ן והרשב"א שאין קשר בין טריפה חיה או אינה חיה לבין האם האם טמאה לידה, ורק במומים שגורמים למות היילוד תוך זמן קצר אין אמו טמאה לידה, אך בטריפה שיכולה לחיות עד י"ב חודש – האם תהיה טמאה טומאת לידה, ולכן בניקב הושט, למרות שהיא טריפה, פוסק הרמב"ם כרובא שאמו טמאה לידה, אך במומים קשים שהופכים אותו לנבלה אין אמו טמאה לידה כי אינו ראוי לבריאת נשמה¹⁷.

14. שו"ת חת"ס חלק ו – ליקוטים סימן סד.

15. בפרק י מהל' אסור"ב, הל' יא.

16. ראה רמב"ם פרק ב מהל' רוצח הל' ת, וראה תרון הב"ח מעין זה ביו"ד קצה ד"ה "וכן המפלת חתיכה", וכן כתב החת"ס בחידושו לנדה ובשו"ת חת"ס ח"ב (יו"ד) סי' נב, ובח"ו ליקוטים סי' סד, וכן כתב בשו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סי' כא, ובשו"ת אחינעור ח"א אה"ע, סימן יב סעיף ה.

[או שהרמב"ם לשיטתו (שחיטה, ח, כד) שגם בבהמה כל שנאמר בו "ניטל טריפה", אם נולד חסר – כשר. (שו"ת חת"ס ח"ב יו"ד נב, עיי"ש). -- העורך]

17. חסדי דוד על תוספתא נדה, פ"ד, הל' טו, ושו"ת חכם צבי סי' עז.

הכס"מ גם תמה מדוע השמיט הרמב"ם דין נולד בושט נקוב, שרבא אמר שאמו טמאה לידה, ותירץ שרבא סובר שטריפה חיה, ולכן בניקב הושט – אמו טמאה, אך הרמב"ם פוסק שטריפה אינה חיה, ולכן אין הלכה כרבא, וגם בניקב הושט אין אמו טמאה לידה¹⁸. אמנם כבר כתבתי לעיל שאין ראיה מטריפות בהמה לטריפות אדם לפי הרמב"ם. כמו כן נראה לי שגם בניקב הושט – אם היה בלתי מנוקב וניקב רק לאחר מכן – אמו טמאה, כשם שנחתך הולד שבמעיה ויצא אבר אבר – בשעה שיצא רובו הרי היא טמאה, וזה בודאי חמור יותר מניקב הושט. וכן פסק הרשב"א בחידושו למסכת נדה, הובא גם בכס"מ, ולכן הלכה כרבא אף למ"ד טריפה אינה חיה, שניקב הושט – אמו טמאה לידה.

כמה חמור צריך להיות המום כדי שהולד לא יטמא את אמו?

לשיטת רש"י, תוספות והראב"ד אנו פוסקים כרבי זכאי, מכיון שאנו סוברים שטריפה אינה חיה. מכיון שטריפה יכולה לחיות עד יב"ח, הרי שאם נולד יילוד עם מום כזה שאינו מאפשר לו לחיות שנה – אין אמו טמאה לידה.

לעומת זאת לשיטת הרמב"ן והרשב"א רק במומים קשים יותר מטריפה אין היילוד נחשב לולד מעליא, וזה כאשר אין היילוד נחשב ראוי לבריית נשמה. הגדרת המום לפי שיטה זו פחות ברורה. החת"ס¹⁹ סובר שגם לשיטה זו במקרה של מום שאינו יכול לחיות שלושה חודשים הרי זה בגדר של אינו ראוי לבריאת נשמה, ואין אמו טמאה לידה. במקום אחר²⁰ אומר החת"ס שגם רבי זכאי וגם רבי ינאי סוברים שטריפה אינה חיה שלושים יום, אך המחלוקת ביניהם היא האם טריפה חיה לפחות כט' יום ואז היא ראויה לבריית נשמה, או שאינה ראויה לחיות אף כט' יום ואינה ראויה לבריאת נשמה.

במקור הלימוד מהפסוק שמי שאינו ראוי לחיות זמן מה אינו מטמא את אמו אנו מוצאים שתי גירסאות. הגירסא בספרא דבי רב על הפסוק "אשה כי תזריע וילדה זכר"²¹ היא: "יכול המפלת בריית ראש שאינו חתוך, בריית הגוף שאינו חתוך, ושיש לו שני גבין ושני שדראות, הואיל ויש בהן מצורת האדם תהא טמאה? ת"ל "וטמאה שבעת ימים ובשמיני ימול", מה זה מיוחד שהוא ראוי לבריית נשמה, יצאו אלו שאין ראויין לבריית נשמה".

18. ראה גם בב"י יו"ד קצד בד"ה "וכן המפלת חתיכה", וראה בשו"ת יחל ישראל סימן פו מה שהקשה על תרוצו של הכס"מ ונשאר בצע"ג.

19. שו"ת חת"ס ח"ו ליקוטים, סימן סד.

20. שו"ת חת"ס, לקוטים בקובץ תשובות, סימן ט.

21. ויקרא יב, ב.

גם בילקוט שמעוני המצטט את הספרא הגירסא היא "שאינם ראויין לבריית נשמה", ומפרש בזית רענן "שאינן ראויין לחיות", אך אינו מפרט מה נקרא ראוי לחיות.

לעומת זאת הגירסא בתלמוד הבבלי²² היא: "ת"ל אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' וביום השמיני ימול – מי שראוי לברית שמונה, יצאו אלו שאינן ראויין לברית שמונה". ומפרש רש"י – משמע מי שראוי לחיות שמונה ימים אמו טמאה לידה, ומי שאינו ראוי לחיות שמונה לברית – לא".

התוספות במקום מציינים שקיימות שתי גירסאות: ברית שמונה או בריאת נשמה. לפי שתי הגירסאות הללו ניתן לדון מה דינו של יילוד שנולד עם מום לטלי (ממית), והוא יכול לחיות פחות משמונה ימים, או בין שמונה ימים לכט' יום, או ל' יום או פחות משנים עשר חודש.

ייתכן שהתשב"ץ סובר שבעל מום שאינו ראוי לבריית נשמה הוא מי שנפטר מיד עם לידתו, ולא חי אפילו רגע, מכיון שכתב²³: "ואילו הי' לזה באלו הסימנים דין אטום לא היתה אמו טמאה לידה, שאינו ראוי לבריית נשמה כמ"ש בפרק המפלת, וזה הרי נתקיים והוציא קול, ואיני חושב שיטעה אדם בזה". אך לא מצאתי לתשב"ץ חבר בהגדרה מחמירה זו.

הרשב"א בתורת הבית גרס "בריית נשמה", ומסביר: "אמר רבא: ושטו נקוב אמו טמאה לידה, כלומר שזה ראוי היה לבריית נשמה, אלא שמא ניקב ושטו לאחר מכן, וכל שראוי מעיקרא לבריית נשמה – אמו טמאה לידה, ואי נמי ניקב מתחילתה והרי זה מתחילת תולדתו טריפה, וטריפה אינה חיה, מ"מ ראוי הוא לבריית נשמה וראוי לחיות פחות מעט מ"ב חודש. ושטו אטום, כלומר שלא נברא לו אלא חצי הושט – אמו טהורה לידה, לפי שאין זה ראוי לבריית נשמה". כלומר, מי שחי מספר חודשים, אף אם עתיד למות אח"כ, נחשב ראוי לבריית נשמה, אך מי שימות תוך זמן קצר יותר, שלא הוגדר בזמן מדויק, אך הוא כולל יילוד עם חסר של חלק מהושט, אינו ראוי לבריית נשמה.

האם אנו יכולים לסמוך על עצמנו בקביעת מומים מולדים לטללים?

פסק הטור בהלכות נדה²⁴: "והאידנא שאין אנו בקיאים בצורת הולד, בכולן חוששת לולד וטמאות לידה מספק, אם ודאי זכר טמאה שבעה, ואם נקבה או ספק נקבה טמאה יד', וכן המפלת חתיכה... או סנדל או ולד שושטו אטום או בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות, בכולן יש לה ימי טמאה של

22. נדה כד:

23. שו"ת תשב"ץ חלק ג, סימן רנו.

24. יו"ד קצד.

נקבה, וצריכה שבעה נקיים בשביל הזיכה", וכתב על כך בכ"י שבעצם אין מחלוקת בין הרמב"ם ובין הראב"ד והרמב"ן והרשב"א שהטור פסק על פיהם, "והיינו לומר שמי שהוא בקי ומכיר בצורות מטהר בצורות שטיהרו חכמים, אבל מי שמכיר בעצמו שאינו בקי ומכיר יפה בצורות לא עלה על דעת שום אדם להתיר לו לטהר בצורות שנדמה לו שהן אותן שטיהרו חכמים, והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל ידעו בעצמם שלא היו בקיאים בצורות יפה, ולכן כתבו שאין מטהרין בשום צורה, ואינם חלוקים על מה שכתב הרמב"ם בפ"א, שהרמב"ם כתב הדין למי שבקי בצורות ומכירן יפה, ולא להתיר למי שאינו מכיר בהן יפה לבדוק ולטהר, והרמב"ם היה מחזיק עצמו שהיה בקי ומכיר בצורות יפה, או שהיה יודע שהיו נמצאים בזמנו מי שהיה מכיר בהן יפה, ולכן לא חילק בדבר. והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל ידעו בעצמם שלא היו מכירים בצורות יפה, ולא ידעו בדורם מי שמכיר בהן יפה, אסרו לדורם וכ"ש לדורות הבאים, שבכל דור מתמעטת הידיעה והבקיאות, וכל כה"ג להרמב"ם נמי אסור כמו שכתבתי, ועוד אפשר לומר שהרמב"ם העתיק דברי התלמוד כמנהגו, ולא חשש לכתוב חילוק זה, דממילא אין לך אדם שיסמוך להתיר בדינים אלו בזמן הזה שאין בקי בצורות".

מסקנת רבי יוסף קארו היא שכאשר יודעים להבחין שמום מולד מסוים גורם מוות ברור – אמו טהורה, אלא שרוב הראשונים (חוץ מהרמב"ם) לא היו בקיאים במומים אלו. אך ברור שאם יהיה מי שבקי בכך ויאמר בודאות על מום זה או אחר שהוא גורם למוות – אמו תהיה טהורה. ואכן הראב"ד עצמו כותב²⁵: "מיהו בגוף אטום אדם יכול לעמוד עליו, שאם אין לו שוקיים עד הארכובה העליונה שכנגדה בגמל ניכר, והוא ניכר שלם מתחילתו – אין אמו טמאה לידה ... ובגוף אטום קיי"ל כרבי זכאי דאמר עד לרכובה, דקיימא לן טריפה אינה חיה". הרי שגוף אטום הוא מום כזה שאפילו הראב"ד יכול היה לאבחן, והוא כותב שכל אחד יכול לאבחן מום זה.

מכיון שהיום יודעים לאבחן מומים מולדים היטב, הרי שאם מומחה בשטח זה יאמר על יילוד בעל מום שאינו יכול לחיות – הרי אמו טהורה.

ואם תאמר: הרי הב"י כותב שבכל יום מתמעטת הידיעה, ואם הראשונים לא ידעו לאבחן מניין נדע אנחנו? הרי אין חולק על כך שהרפואה התפתחה מאוד מאז תקופת הרמב"ם עד ימינו, ואם הרמב"ם ידע לאבחן, המומחים בימינו ידעו לעשות זאת בצורה לא פחות טובה.

מכיון שבין לשיטת רש"י ובין לשיטת הרשב"א אין אנו מחפשים רשימה מסוימת של מומים שנקבעה באופן שרירותי ע"י חז"ל, אלא מי יכול לחיות בפועל ומי לא יחיה, במקרה כזה ניתן לסמוך על הרופאים. כבר

25. בעלי הנפש, שער הפרישה, עמ' כה במהדרות הרב קפאח.

הראיתי במאמר קודם²⁶ כי כאשר הסימנים שנתנו חז"ל הם סימנים שבאים להגדיר סינדרום או מצב רפואי מסוים, והיום יודעים להגדיר מצב זה אף כאשר לא מופיעים הסימנים שמנו חז"ל, ניתן לסמוך על הרופאים, וניתן, למשל, לקבוע דין סריס ואילונית אף כאשר הביאו שתי שערות, או כשלא הביאו סימני סריס אחרים שהוזכרו ע"י חז"ל, אם הרופאים מצאו בהם סימנים רפואיים שניתן לקבוע על פיהם כי הם שייכים לקטגוריה זו לפי הרפואה המודרנית.

קביעת יילוד שאינו נחשב ולד חשובה לא רק לעניין טומאת לידה, אלא גם לעניין פדיון בכור. הרמב"ם פסק להלכה²⁷ כי כל שאין אמו טמאה לידה בלידתו אינו פוטר את הבא אחריו מפדיון הבן²⁸. לפי זה יוצא כי אם אשה ילדה ילד בעל מום קשה, כגון אנאנצפלוס, אפילו אם הילד נולד בחודש תשיעי וחי תקופה מסוימת, הבא אחריו יהיה בכור לכהן וחיוב בפדיון. ברצוני להניח כי לא רק מום בגולגלת, שעליו נאמר בגמרא כי אפילו חסרון כלשהו גורם לכך שאין אמו טמאה לידה, אלא שבכל מום קשה שיאמרו הרופאים שאינו מסוגל לחיות – הבא אחריו יהיה בכור לכהן. לכן אין משמעות לדיון האם אנחנו פוסקים כמו הרמב"ם שרק באטום עד הטבור אין אמו טמאה לידה, או פוסקים כמו הראב"ד והראשונים האחרים שבאטום עד הארכובה אין אמו טמאה לידה, מכיון שהרופאים הם שיחליטו באיזה מום יכול היילוד לחיות ובאיזה מום אינו יכול לחיות²⁹.

הדברים אמורים גם במקרה הפוך, כמו בושטו אטום, שבזמן הגמרא נחרץ דינו למות, ואילו כיום יודעים לנתח ולהציל מקרים אלו. במקרה כזה אמו תהא טמאה לידה, כפי שכתב האחייעזר לענין טריפת אדם³⁰, שכל שיש לו רפואה לדברי הרופאים, אין לו דין טריפה. הוא אף מצייין שנחתך בצומת הגידים שהוא טריפה בבהמה, באדם לא יהיה טריפה מכיון שניתן לחתוך מעל

26. בדין הגדרת סריס ואילונית, ספר רפאל, סיני, כרך קכג-קכד, עמ' שכט.

27. הלכות בכורים, פי"א הל' יד.

28. וכן בכלבו סי' צד, ודין זה מובא גם בספר החינוך מצוה שצב.

29. בשו"ע יו"ד סימן שה סעיף יב כתב שמי שנעשה טריפה קודם שעברו עליו ל' יום, אינו חייב בפדיון. בנשמת אברהם שם מביא את הרב ולדינברג ורש"ז אורבך הפוסקים שמה שנפסק טריפה לענין זה אינו טריפה לפי דיני טריפות, אלא לפי מה שיאמרו הרופאים שיכול לחיות, והרב ולדינברג מצטט את הגריעב"ן ואת הכלי חמדה שכתבו כך, ומוסיף: "ועל נאמנות הרופאים על כך אין לפקפק, מכיון שזה מעשים בכל יום שמנתחים בכזאת ובני אדם המנותחים מתרפאים וחיים חיים ארוכים, והרי זה בבחינה של איתמחי גברא ואיתמחי קמיעא. הרב ולדינברג מצטט את התוס' רי"ד בשבת קלו ע"א שכותב שטריפה הרי הוא כחי לכל דבר, פרט לכך שההורגו אינו נהרג, "ומ"ש טריפה מבן שמונה? שבן שמונה אינו ראוי לחיות עד שלושים יום והלכך אינו כחי לכל דבריו, אבל טריפה יכול לחיות עד שנים עשר חודש והלכך הוא כחי לכל דבריו". מכיון שגופו אטום דומה יותר לבן שמונה מאשר לטריפה, נמצאנו למדים שמי שאינו יכול לחיות חודש, דינו כבן שמונה, ואינו חייב בפדיון, ומי שיכול לחיות שנים עשר חודש חייב בפדיון אף אם הוא טריפה.

30. שו"ת אחיעזר, חלק א, אה"ע סימן יב.

צומת הגידים ומתחת לארכובה, ואז אין הוא טריפה, כלומר, כל טריפה בצומת הגידים ניתנת לרפוי ע"י ניתוח, ולכן פציעה כזו אינה נחשבת טריפה באדם.

כבר הבאתי לעיל את דברי הירושלמי³¹ שולד אשר נקובתו אטומה אינו ולד. והנה בתלמוד הבבלי³² מובא טיפול כירורגי למום זה, ונראה שלא רק מי שעבר טיפול זה בשלום וחיה – הינו ולד מעליא, אלא אף מי שלא נותח – האפשרות לנתחו ולהצילו נותנת לו מעמד של ולד רגיל, ולכן ולד שנקובתו אטומה לא נכלל בתלמוד הבבלי בין אלו שאין להם מעמד של ולד, בעוד שבירושלמי הוא מוזכר, כי כאן לא ידעו לנתח מום זה.

האם מותר לגרום הפלה לולד שאינו ראוי לבריית נשמה?

עד עתה התמקד דיוננו בנושא טומאת לידה ופדיון בכור. נשאלת השאלה האם כאשר אנו קובעים שעובר מסוים אף לאחר היוולדו לא יהיה נחשב לולד, ואמו לא תהיה טמאה לידה, הרי יהיה מותר להפסיק את ההריון ע"י הפלה, כי הריגת עובר כזה מותרת.

תרצה מיטשם³³ עסקה בבעיה זו, והעלתה את השאלות האם מותר להקיש מהפלה טבעית להפלה מלאכותית? האם אפשר לרבות מקרים אחרים שבהם העובר אינו יכול להתקיים מחוץ לרחם, ומה כוונת המימרא "אינו ולד"? הרי אם אמו היתה בחזקת הריון איך אפשר שתוצר ההפריה לא יהיה בגדר ולד? היא ממשיכה וטוענת כי הפוסקים המודרניים לא העלו לדיון את המקורות שבפרק המפלת להתיר הפלות מחמת השאלות הנזכרות, ומציעה שאכן במקרים שנוהה עובר ברחם אמו אשר אינו מטמא את אמו טומאת לידה מחמת מום, מותר יהיה להפסיק את ההריון, שהרי עובר זה אינו "ולד".

הנושא של "אינו ולד" הועלה בהקשר דומה ע"י תלמיד של הרב אלעזר פלקליס, בעל שו"ת "תשובה מאהבה", בשאלה האם מותר להרוג יילוד שנולד עם מומים חמורים, או אפילו אם לא להרגו בידיים, האם מותר לגרום לו שימות?³⁴

הרב השואל מתאר את התינוק בעל המום כך: "על ראשו עומד כמין נזר גדול אדום, העיניים עומדים על מצחו למעלה אדומים, מלא אש אימה ופחד, גדולים ונוראים מאוד מאוד, פיהו עקום תחת העיניים מיד, לחיו כאגמון הבנין משונה מבשאר גוף אדם".

31. ראה לעיל הערת שוליים מספר 5.

32. מסכת שבת, דף קלד.

33. "צווח רבי ינאי: טיהרתם את היולדות", תעודה יג, אוניברסיטת ת"א תשנז, עמ' 67.

34. שו"ת תשובה מאהבה, חלק א, סימן נב.

נראה שמדובר באנאנצפלוס, אולי עם הפרעה נוספת בקו האמצע (ללא אף, והפה מיד מתחת העיניים). השואל כותב: "ולזאת אמרתי כן יש כאן צד היתר לסבב המיתה ולדמות הנדון להמפלת כמין חיה או בהמה, ואמרו חכמים: כל שאינו מצורת אדם אינו וולד, כמבואר בנדה דף כב כג... וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' אסו"ב הל' ח. וכיון שבנדון זה שאין בו מצורת אדם כלל, ובסבב המיתה שאינו עושה מעשה בידים לא הוי רק כמי שמניח בשר בעלמא...".

על טענה זו משיב הרב פלקליס³⁵: "אהובי ידידי, לא ידעתי מאי קאמר. מה הענין זה לזה? עד כאן לא קאמרי רבנן שאינו וולד אלא לענין שאין אמו טמאה לידה, אבל לא לענין לסבב לו מיתה. ועוד ילדה דמות נחש לשיטת הרמב"ם אמו טמאה לידה, כמבואר בפ"י מהל' אסו"ב, א"כ לפי דברי מעלתו דמות נחש אי אתה רשאי לסבב לו המיתה אבל דמות אחר אתה רשאי לסבב? והמה דברים תמוהים... ושהבריות האל אינן חיים וקיימים אנא ירושלמי ידענא והוא בפרק המפלת: רב אביי אמר חנני חברי' דרבנן מקשי לה על דר"מ: הפילה דמות עורב עומד בראש דקל ואומר לו בוא וחלוץ או יבם, א"ל רבי מנא: עד שאת מקשית על דרבנן דמר (דאמר) ר' יסא בשם ר' יוחנן: כולו אדם ופניו בהמה אינו וולד, כולו בהמה ופניו אדם – וולד הוא. כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה ואומרים לו בוא לשחטך. כולו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה ואומרים לו בוא חלוץ או יבם עכ"ל. וכל הפלפול הזה אינו אלא להוכיח במישור שצורות הללו אינן חיינן אלא הואיל ומינו מתקיים, וכעין זה בעי רב ירמ' בבבלי נדה דף כג' לר"מ בהמה במעי אשה וולד מעליא, קבל בה אביה קדושין מאי למתסרא באחות עיישה".

הרב פלקליס מביא ראיה שלמרות שולד שגופו גוף בהמה ופניו פני אדם אינו מתקיים, בכ"ז אמו טמאה לידה, וזה מראה שאין קשר בין טומאת לידה לבין סכויי ההשרדות של היילוד, ובמילא זה גם אינו סימן האם מותר להרוג יילוד כזה (או לבצע בו הפלה).

למרות פסק זה של הרב פלקליס עדיין ניתן לדון בנושא זה. ניתן לומר כי למרות שיש איסור להרוג טריפה, אין איסור זה דומה לסוגייתנו. אנו אומרים כי קודם ארבעים יום ליצירת הולד דין העובר הוא כמיא בעלמא, כלומר, אין להתייחס אליו כאל עובר³⁶. הסיבה היא שלפני ארבעים יום העובר הינו חסר צורה אנושית³⁷, ולכן אינו ראוי לבריאת נשמה במשמעות

35. שם, סימן נג.

36. נדה, פ"ג, משנה ז, וראה בבלי בכורות כא, ב.

37. רמב"ם, הלכות אסו"ב, פ"י הלכה א. הדיעה כי העובר מקבל את צורתו ביום הארבעים מופיעה רבות במדרשים, כגון בב"ר פרשה לב, ה. ויק"ר כג יב, פסיק"ר פרשה כד ד"ה לא

שאינן לו עדיין פוטנציאל לבריאת נשמה³⁸. ניתן לומר כי עובר עם מום חמור כזה לא קיבל מעולם צורה ראויה לבריאת נשמה, ולכן נשאר לו הדין והמעמד של עובר קודם ארבעים יום, ובכך שונה דינו מדין טריפה³⁹.

על הטענה כי הדברים תמוהים שדמות נחש אי אתה רשאי לסבב לו מיתה ודמות אחרת אתה רשאי, הרי כל הסבר אחר משאיר גם הוא תמיהה מה ההבדל בין דמות נחש לדמות אחרת. יש להסביר אבחנה זו בכך, שחז"ל דנו איזו דמות ראויה לכניסת נשמה ואיזו דמות אינה ראויה לכך. נקבע שדמות נחש קרובה במידה מספקת לדמות אדם, לפי צורת עיניו, ולכן עובר כזה ראוי לכניסת נשמה, ולכן דינו שונה מדמות ברייה אחרת, ולכן אינו רואה תמיהה גדולה יותר בנושא איסור רציחתו מאשר בנושא טומאת לידה, שהוא דבר שגם הרב פלקליס מודה בו.

אחר שכתבתי דברים אלו מצאתי בנשמת אברהם⁴⁰ המצטט את הרב זילברשטיין, שכתב לאור הסוגיא של המפלת את שגולגלתו אטומה אמו טהורה, ולאור פסק הרמב"ם בהלכות אסו"ב ובהלכות בכורים כי מסתבר שעובר שהוא אנאנצפלוס אינו בכלל "נפש" ואין איסור על הריגתו מאחר ואינו מסוגל לחיות ואין חייו חיים. ונראה שאפילו כשחסר רק חלק מהגולגלת דינו כחסר כולה, וכן כתב החכם צבי סי' עז, ומסתבר שאין איסור להרוג עובר כזה משום שאינו ולד והרי הוא כנבלה.

אני מוסיף על דברי הרב זילברשטיין ואומר שאין מדובר רק על מומים בגולגלת, אלא על כל מום, יהיה איזה שיהיה, אשר הרופאים יקבעו כי אינו מסוגל לחיות. על הפוסקים לקבוע כמה זמן יחיה ועדיין נחשב שאינו ראוי לבריאת נשמה מבין כל האפשרויות שהעליתי לעיל.

תנאף, ועוד. והגאונים תקנו לברך בזמן פדיון הבן: "בא"י אמ"ה אשר קדש עובר במעי אמו, ולארבעים יום חלק אבריו מאתים וארבעים וה' איברים שיש בו, ונפח בו נשמה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה וכו'. ברכה זו מצוטטת ע"י רוב הראשונים, ונפסק בטור לאומרה, אך הב"י פסק בעקבות הרא"ש שאין אנו מברכין ברכות שלא הוזכרו במשנה, בתוספתא או בגמרא.

38. הנשמה נכנסת לעובר אחר שקיבל צורה. ראה מנחות צט, ב: "ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו: תורה נתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעים, כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת..." וראה בהערה הקודמת, בנוסח ברכת פדיון הבן של הגאונים, שיש תיאור כניסת הנשמה לעובר רק אחר שנוצרו כל אבריו.

39. ניתן להוסיף ולומר לפי זה כי מעמדו גרוע אף מדין בן שמונה (ראה הערה 29 לעיל), כי בן שמונה היה ראוי לבריאת נשמה כמעט עד גיל שלושים יום, אלא שאינו ראוי לחיות בגלל פגותו, בעוד שגופו אטום לא היה ראוי מעולם לבריאת נשמה.

[לכאורה משמע במשנה חולין פ"ד משנה ד, שבן שמונה הוא "מין מיוחד" בשונה מטריפה מן הבטן. ואם כן מין זה מעולם לא היה ראוי לבריאת נשמה בת קיום. -- העורך.]

40. חלק חו"מ, סי' תכה, 19.

ראוי לחזור ולהזכיר כי שיטת רבי יוסף קארו בכסף משנה היא שאכן גם בושט נקוב אין אימו טמאה לידה, מכיון שושט נקוב הוא טריפה שאינה חיה יב חודש, ולכן אינה ראויה לבריאת נשמה.

לאחר שסיימתי לכתוב עבודה זו, הופיעה חוברת סז-סח של אסיא ובה מתפרסמת שאלה ששאל ד"ר שוסהיים את הרב זילברשטיין בנוגע להריגת ילד אנאנצפלי כדי לתרום את איבריו למי שנזקק לתרומת איברים, ותשובת הרב זילברשטיין שאכן מותר לעשות זאת. בסיום שאלה ותשובה זו מופיע ניתוח יפה מאוד של התשובה, שנכתב ע"י הרב מרדכי הלפרין. הרב הלפרין מתייחס בניתוח התשובה לשלוש קטגוריות: הקטגוריה הראשונה היא אנאנצפלוס ואקרניה, מומים שהוזכרו בשאלתו של ד"ר שוסהיים. הקטגוריה השנייה היא בן שמונה, אשר הוזכר בתשובת הרב זילברשטיין, והקטגוריה השלישית היא טריפה מן הבטן שהרב הלפרין התייחס אליה כדי להרחיב את הנושא.

בקשר לנושא הראשון יש לציין כי הגמרא מונה בין אלה אשר "אינם ולד" ואין היולדת טמאה לידה אחר לידתם לא רק מומי מוח, אלא גם ושטו אטום, וכפי שציינתי לעיל מונה התלמוד הירושלמי אף נקובתו אטומה, וכן מומים נוספים⁴¹. כפי שציינתי במאמר זה, כל מום מולד קטלני, אשר אינו ניתן לתיקון כירורגי או רפואי, נכלל בקטגוריה זו, וכן כתב הכס"מ⁴² שושטו נקוב אמו טהורה "לפי שכיון שהושט סתום אינו ראוי לחיות, וכל שנברא בענין שאינו ראוי לבריאת נשמה אין אימו טמאה לידה דלאו ולד הוא".

הנושא השני בו דן הרב הלפרין הוא "בן שמונה", שדינו כאבן. והחובל בו הרי הוא כמחתך בבשר, ואין איסור על הריגתו. בצדק הדגיש הרב זילברשטיין שיילוד שנולד ללא מוח הינו גרוע מבן שמונה, שהרי תינוק עם מום כזה לא רק שלא היתה לו שעת הכושר, אלא שמעולם לא היתה לו "צורת אדם" לפי הגדרת הגמרא, ולכן לא נכנסה בו נשמה ודינו כמיא בעלמא, בדומה להגדרת הרמב"ם את העובר קודם ארבעים יום, שהוא כמיא בעלמא מכיון שלא נגמרה צורתו⁴³.

הקטגוריה השלישית בה דן הרב הלפרין היא טריפה מן הבטן. הרב הלפרין כותב שהרמב"ם מבדיל בין טריפה מן הבטן שאמו טמאה לידה לבין מי "שאינו ולד", כגון אנאנצפלוס, אך הרמב"ם אינו כותב בשום מקום הבדל כזה. הכס"מ אכן מבין שהרמב"ם אינו מבחין אבחנה כזו, ולכן סובר בדעת הרמב"ם שגם בושטו נקוב אין אמו טמאה לידה, אם כי פרשנים אחרים

41. רמב"ם, פ"י מהל' אסו"ב, חל"א

42. שם.

43. פ"י מהל' אסו"ב, הל"א.

סוברים אחרת. כבר צויין לעיל (הערה מס' 13) כי החת"ס סובר שגם לשיטת הרמב"ן והרשב"א במקרה של מום שאינו מסוגל לחיות שלושה חודשים – נקרא אינו ראוי לבריית נשמה ואין אמו טמאה לידה. לכן בקטגוריה השלישית ייכללו רק מומים הגורמים למוות אחר תקופה של למעלה משלושה חודשים, אך פחות משנה, ורק במקרים אלו ייחשב המום כראוי לבריאת נשמה, מכיון שאימו טמאה לידה מדין טריפה מן הבטן, אך מומים אחרים אשר גורמים למוות לפני גיל שלושה חודשים אינם נחשבים לטריפה מן הבטן אלא לקבוצת המומים הראשונה, הדומים לושטו אטום, אשר בהם אין אמו טמאה לידה, (את תקופת הזמן "שלושה חודשים" הכנסתי רק כדוגמא ע"פ החת"ס, וניתן לבחור בתקופת זמן שונה, כאמור לעיל).

מסקנות:

יילוד שנולד עם מומים חמורים שאינם מאפשרים לו לחיות תקופה ארוכה מספיק כדי שיוגדר ראוי לבריית נשמה, אינו מטמא את אמו טמאת לידה, ואינו פוטר את הבא אחריו מפדיון הבן. יילוד כזה יכול להיות מוגדר כבעל גוף אטום, אך מספיק שיהיה ושטו אטום, או חלק מגולגלתו חסר.

קנה המידה לחומרת המום המספקת לשלול מהילוד מעמד של וולד הוא אורך הזמן שהוא מסוגל לחיות. לפי שיטת רש"י ותוספות זמן זה הוא שנים עשר חודש, ולפי שיטות ראשונים אחרים, מדובר על שלושה חודשים, או כט יום. לפי הגירסא שלנו בתלמוד הבבלי ייתכן ומדובר בתקופה של שמונה ימים.

ההערכה האם יילוד מסוים הוא בגדר וולד, בהתאם לקריטריון הנ"ל, צריכה להיות מסורה למומחים בשטח זה, שהם אנשי הרפואה. על הרופאים להחליט לא רק האם מום מסוים הוא לטלי, אלא גם האם ניתן לתקן מום זה לאחר הלידה, מפני שיכולת הריפוי ע"י סם או ע"י ניתוח תקבע את מעמד העובר והיילוד.

כפי שראינו יש השלכה מסוגיית "המפלת גוף אטום" על דין הפסקת הריון בבעלי מום קשים, ויש לאפשר הפסקות הריון כאלו, כפי שכבר פסק הרב זילברשטיין שליט"א.

מקור: אסיא עא-עב, עמ' 112-126 (2003)